

Η ανταγωνιστικότητα των αγροτικών προϊόντων στην εσωτερική και διεθνή αγορά (1981-2006)

Αθανάσιος Παπαγεωργίου* και Δημήτριος Π. Πετρόπουλος**

* Καθηγητής, Τμήμα Φυτικής Παραγωγής, Τ.Ε.Ι. Καλαμάτας, e-mail: ath.papageorgiou@teikal.gr

** Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Βιολογικών, Θερμοκηπιακών Καλλιεργιών και Ανθοκομίας, Τ.Ε.Ι.

Καλαμάτας, e-mail: d.petro@teikal.gr

Περίληψη

Για μια χώρα, όπως η Ελλάδα, ενταγμένη σε ένα βασικά οικονομικό διεθνή οργανισμό, την Ευρωπαϊκή Ένωση, με πλήρως ανοικτή οικονομία και άρα αντιμετώπιη με τις εξελίξεις του μεταβαλλόμενου διεθνούς περιβάλλοντος, η ανάλυση της ανταγωνιστικότητας των επιμέρους κλάδων της οικονομίας δεν παύει να είναι επίκαιρη και σημαντική. Η μέτρηση της ανταγωνιστικότητας του αγροτικού τομέα, χρησιμοποιείται για να αναδειχτούν τα δυνατά και τα αδύνατα σημεία του, ούτως ώστε να διαμορφωθεί ένα πλαίσιο διορθωτικών κινήσεων, εάν χρειάζονται, και προτάσεων για το μέλλον.

Η εκτίμηση της ανταγωνιστικότητας επιτυγχάνεται με τη χρησιμοποίηση τριών κυρίως εργαλείων: την αύξηση της παραγωγής, την παραγωγικότητα και τη διεθνή ανταγωνιστικότητα, εργαλεία τα οποία μπορούν να χρησιμοποιήσουμε μεμονωμένα είτε σε συνδυασμό μεταξύ τους. Χρησιμοποιώντας το τρίτο εργαλείο, τη διεθνή ανταγωνιστικότητα, η προσέγγισή μας βασίζεται στην ανάλυση του εμπορικού ισοζυγίου των γεωργικών προϊόντων και τροφίμων στην εσωτερική αλλά και διεθνή αγορά για την περίοδο 1981-2006.

Λέξεις κλειδιά: ανταγωνιστικότητα, διεθνής ανταγωνιστικότητα, αγροτικός τομέας, εμπορικό ισοζύγιο.

Εισαγωγή

Η απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου, μέσα από την κατάργηση των ορίων των αγορών μεταξύ των κρατών και την εφαρμογή προτιμησιακών εμπορικών συμφωνιών, καθώς και η ανάπτυξη της παγκοσμιοποίησης συνέβαλαν στην ενίσχυση του ανταγωνισμού που παρατηρείται στις αγορές, σε γεωγραφικό αλλά και σε τομεακό επίπεδο. Για τους επιμέρους παραγωγικούς κλάδους, έννοιες όπως: ανάπτυξη, παραγωγικότητα, αποτελεσματικότητα και ανταγωνιστικότητα αποκτούν νέα διάσταση, ενώ όσο πιο ανοικτή είναι μια οικονομία τόσο

ενισχύεται η δυαδική υπόσταση της ανταγωνιστικότητας, δηλαδή αυτή της εσωτερικής (εθνικής) και διεθνούς ανταγωνιστικότητας (Gopinath et al, 1997).

Ανάλογα με το επίπεδο προσέγγισης, χώρας ή περιφέρειας, οικονομικού κλάδου ή επιχείρησης, η έννοια της ανταγωνιστικότητας αποκτά πολλαπλές ερμηνείες, ενώ υπάρχει πλήθος προτεινόμενων για κάθε περίπτωση εργαλείων μέτρησής της. Επειδή όλοι δεν μπορούν να τα παράγουν όλα, το ιδεώδες θα ήταν οι περιορισμένοι εθνικοί, ανθρώπινοι και λοιποί, πόροι των κρατών να χρησιμοποιούνται στις πιο παραγωγικές και αποδοτικές, με την έννοια της κερδοφορίας, δραστηριότητες. Οι θεωρητικοί της διεθνούς ανταγωνιστικότητας αναζητούν τις σχέσεις που υπάρχουν μεταξύ της ανάπτυξης και του εμπορικού ισοζυγίου μιας ανοικτής οικονομίας, προσπαθώντας ταυτόχρονα να προσδιορίσουν τους συντελεστές που τα επηρεάζουν. Για κάποιους ανταγωνιστικότητα είναι η ικανότητα ορθής εκτέλεσης ενός σχεδίου δράσης (Buckley et al, 1988), για άλλους είναι η δημιουργία και διατήρηση του συγκριτικού πλεονεκτήματος (Castorina, Monypenny, 2007), για άλλους η διαχείριση αποφάσεων και επιχειρησιακών σχεδίων προς τη σωστή κατεύθυνση για το κοινωνικό σύνολο (Krugman, 1996), ενώ επισημαίνεται η σημασία των επενδύσεων και της έρευνας και ανάπτυξης για τη μακροχρόνια εξέλιξή της (Fagerberg, 1988).

Οι φορείς της αγοράς αλλά και της οικονομικής πολιτικής ενδιαφέρονται να αποκτήσουν μια όσο το δυνατόν σαφέστερη εικόνα του μεγέθους και του είδους των ευκαιριών και προβλημάτων των κλάδων, ούτως ώστε εφαρμόζοντας τις κατάλληλες στρατηγικές να επιτύχουν τη μακροχρόνια ανταγωνιστικότητα και ανάπτυξή τους.

Σχετικά με τον αγροτικό τομέα, η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) το 1981 και η εφαρμογή της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) τον βρήκε απροετοίμαστο να αντιμετωπίσει τα νέα δεδομένα. Η αύξηση του εισοδήματος του έλληνα καταναλωτή, λόγω της εισροής χρήματος από την ΕΟΚ, αλλά και η αύξηση του κόστους μεγάλου αριθμού προϊόντων, εξ' αιτίας της τάσης εξομοίωσης των τιμών τους με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, είχαν σαν αποτέλεσμα να προκληθούν μεγάλες ανακατατάξεις στην αγορά. Το εμπορικό ισοζύγιο των γεωργικών προϊόντων και τροφίμων από πλεονασματικό που ήταν μέχρι το 1981 (36,65 εκατ. €) το 1982, ένα χρόνο μετά την ένταξη, έγινε ελλειμματικό (-34,8 εκατ. €), έλλειμμα το οποίο συνεχώς αυξάνεται.

Η εμφάνιση του ελλείμματος οφείλεται τόσο σε ποσοτικές όσο και σε ποιοτικές παραμέτρους. Ως προς την πρώτη κατηγορία, η ζήτηση των ελλήνων καταναλωτών αυξήθηκε περισσότερο από την δυνατότητα παραγωγής της τοπικής οικονομίας, αυξάνοντας τις εισαγωγές, ενώ η αύξηση του κόστους παραγωγής των προϊόντων συνέβαλε στο να γίνουν

λιγότερο ανταγωνιστικά τόσο στην εσωτερική, όσο και στη διεθνή αγορά, μειώνοντας τα έσοδα από τις εξαγωγές. Ως προς την δεύτερη κατηγορία των ποιοτικών παραμέτρων, το εμπορικό ισοζύγιο επιβαρύνθηκε από τη δομή των εισαγωγών σε σχέση με τις εξαγωγές, όπου εισάγουμε κύρια ακριβά κτηνοτροφικά και μεγάλης προστιθέμενης αξίας προϊόντα και εξάγουμε σαφώς φθηνότερα φυτικά προϊόντα, καθώς και λόγω του ότι με την εφαρμογή του κοινοτικού προτιμησιακού καθεστώτος, αυξήθηκε η εισαγωγή ακριβών κοινοτικών προϊόντων (Maraveyas, Duguenne, 1994).

Η εργασία μας χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο παρουσιάζουμε το θεωρητικό υπόβαθρο της ανταγωνιστικότητας και της διεθνούς ανταγωνιστικότητας των προϊόντων, καθώς και τα προτεινόμενα εργαλεία εκτίμησής της, ανάλυση η οποία μας οδηγεί στην μεθοδολογία που χρησιμοποιούμε. Στο δεύτερο αναλύουμε την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών γεωργικών προϊόντων και τροφίμων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, μέσα από την ανάλυση του εμπορικού ισοζυγίου, την εξέλιξη της σημασίας που τα επιμέρους προϊόντα έχουν στη διαμόρφωση των εξαγωγών, καθώς επίσης και την εξέλιξη των τιμών τους.

Η ανταγωνιστικότητα και οι τρόποι εκτίμησής της

Κατ' αρχάς, η έννοια της ανταγωνιστικότητας χρησιμοποιήθηκε για να δείξει την ικανότητα μιας επιχείρησης, ενός παραγωγικού τομέα ή του συνόλου των επιχειρήσεων μιας οικονομίας να αντιμετωπίσει τον ανταγωνισμό των αντιπάλων της. Αργότερα, έτυχε ευρείας εφαρμογής, τόσο σε επίπεδο διαμόρφωσης της κεντρικής πολιτικής, ακόμα και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης (Λευκή Βίβλος, 1993), όσο και ως δείκτη μέτρησης της ικανότητας των τοπικών οικονομικών συστημάτων (χωρική ανταγωνιστικότητα) (Morgan, 1997; Morgan and Nauwelaers, 1999).

Ο Landau (1992) σημειώνει ότι «η ανταγωνιστικότητα ενός έθνους ορίζεται ως η ικανότητα να διατηρεί έναν ικανοποιητικό ρυθμό ανάπτυξης και πραγματικού βιοτικού επιπέδου για τους κατοίκους του, υπό την προϋπόθεση της αποτελεσματικής προσφοράς εργασίας, χωρίς να μειώνεται η δυνατότητα ανάπτυξης και το βιοτικό επίπεδο των μελλοντικών γενεών (Harisson and Kennedy, 1997). Είναι ένας ορισμός που συνδέει την ανταγωνιστικότητα με την εθνική επιταγή για αειφορία και τους κοινωνικούς στόχους.

Μια άλλη προσέγγιση, περισσότερο εμπορική, προτείνεται από τους Scott και Lodge (1985) οι οποίοι υποστηρίζουν ότι «η εθνική ανταγωνιστικότητα αφορά την ικανότητα μιας χώρας να δημιουργεί, να παράγει, να διανέμει και να συντηρεί προϊόντα στο διεθνές εμπόριο, ενώ ταυτόχρονα κερδίζει αυξανόμενα έσοδα μέσα από αυτές τις διαδικασίες (Buckley et al,

1988). Ο ορισμός της ανταγωνιστικότητας που υιοθετήθηκε στα κείμενα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής είναι: «η ικανότητα μιας περιοχής ή χώρας να παράγει αγαθά και υπηρεσίες που αντιμετωπίζουν με επιτυχία τις διεθνείς αγορές, ενώ παράλληλα εξασφαλίζουν υψηλά επίπεδα απασχόλησης και σταθερά αυξανόμενο επίπεδο διαβίωσης στους πολίτες της» (Μουαμέ, 1999). Πρόκειται για προσεγγίσεις που συνδέουν την ανταγωνιστικότητα με τη διεθνή ανταγωνιστικότητα της χώρας, της οποίας ένα πολύ διαδεδομένο εργαλείο μέτρησης είναι η ανάπτυξη σε συνάρτηση με το σχετικό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος. Η σύγκριση μεταξύ των μεταβολών που παρατηρούνται στην παραγωγικότητα και στο κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος σε διαφορετικές χώρες επιτρέπει στους οικονομολόγους να κάνουν προβλέψεις για τις μεταβολές της ανταγωνιστικότητάς τους. Υποστηρίζεται ότι εάν το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος αυξάνεται περισσότερο από άλλες χώρες, αυτό θα έχει σαν συνέπεια τη μείωση του μεριδίου που κατέχει τόσο στην εσωτερική, όσο και στη διεθνή αγορά, εμποδίζοντας την οικονομική ανάπτυξη και αυξάνοντας την ανεργία (Fagerberg, 1988).

Εντούτοις, υπάρχει και η προσέγγιση της εθνικής ανταγωνιστικότητας μέσα από την παραγωγικότητα. Ο Porter (1990) σημειώνει ότι «ο καθορισμός της εθνικής ανταγωνιστικότητας με βάση την επίτευξη εμπορικού πλεονάσματος ή ισοσκελισμένου εμπορίου δεν είναι από μόνος του κατάλληλος». Η επέκταση των εξαγωγών μιας χώρας, εξ' αιτίας του χαμηλού επιπέδου των μισθών και του αδύναμου νομίσματος, ενώ την ίδια στιγμή το έθνος εισάγει εξεζητημένα και πολύπλοκα προϊόντα που οι επιχειρήσεις του δεν μπορούν να παράγουν ανταγωνιστικά, μπορεί να ωθεί το εμπόριο σε ισορροπία ή πλεόνασμα, αλλά χαμηλώνει το επίπεδο διαβίωσης του έθνους. Αυτό όμως αποτελεί τη βασική προϋπόθεση της εκτίμησής της. Η ανταγωνιστικότητα δεν συνδέεται με τον αριθμό των θέσεων εργασίας. Αυτό που είναι καθοριστικό για την εθνική ευημερία είναι το είδος της εργασίας και όχι η ικανότητα του κράτους να χρησιμοποιεί χαμηλά αμειβόμενους πολίτες. Καταλήγει σημειώνοντας ότι η μόνη πλήρης νοσηματοδότηση της ανταγωνιστικότητας σε εθνικό επίπεδο είναι η παραγωγικότητα. Ο κύριος στόχος ενός κράτους είναι να παράγει υψηλό και αυξανόμενο βιοτικό επίπεδο για τους πολίτες του. Η ικανότητα για αυτό εξαρτάται από την παραγωγικότητα με την οποία συνδυάζονται η εργασία με το κεφάλαιο που διαθέτει. Η παραγωγικότητα είναι ο κύριος παράγοντας της εξέλιξης του βιοτικού επιπέδου των εθνών, είναι το γενεσιουργό αίτιο του κατά κεφαλήν εθνικού εισοδήματος.

Ο Krugman (1994) υποστηρίζει ότι ο ανταγωνισμός σε επίπεδο κράτους δεν υφίσταται σαν έννοια, γιατί «οι χώρες δεν κλείνουν όπως οι επιχειρήσεις». Η ευημερία μιας

χώρας, θεωρεί ότι είναι θέμα εσωτερικό, που κυρίως εξαρτάται από την αύξηση της παραγωγικότητάς της. Αυτό θα επιτρέψει, δια μέσου της ενίσχυσης της εμπλοκής της χώρας στο διεθνές εμπόριο, την αύξηση των εισαγωγών της και έτσι την ενίσχυση της ευημερίας της. Υπενθυμίζει ότι το διεθνές εμπόριο δεν θέτει ζήτημα ανταγωνισμού μεταξύ των χωρών, αλλά ανταλλαγών για το μεγαλύτερο κέρδος όλων και ότι το κεντρικό του σημείο είναι το συγκριτικό πλεονέκτημα των χωρών (Krugman, 1993). Αναλύοντας τη σημασία της παραγωγικότητας, ο Krugman (1996) σημειώνει ότι «ενώ η αύξηση της παραγωγικότητας ενός τομέα ή μιας οικονομίας είναι ζωτικής σημασίας για το βιοτικό επίπεδο μιας χώρας, οι συγκρίσεις της μεμονωμένης απόλυτης παραγωγικότητας μεταξύ των κρατών δεν διευκρινίζει το συγκριτικό πλεονέκτημά τους. Μελετώντας την παραγωγικότητα μεταξύ γεωργικού και εξω-γεωργικού τομέα στις ΗΠΑ σε σχέση με τους κύριους ανταγωνιστές τους παρατηρεί ότι «η επιτυχία μιας χώρας δεν εξαρτάται από το απόλυτο αλλά από το συγκριτικό πλεονέκτημα της παραγωγικότητας» (Gopinath et al, 1997).

Σχετικά με την ανταγωνιστικότητα ενός οικονομικού κλάδου, όπως η γεωργία ή τα τρόφιμα, το ενδιαφέρον εστιάζεται στο επίπεδο και στις μεταβολές του εμπορικού ισοζυγίου ή/και στις επιδόσεις των επιχειρήσεων του κλάδου. Οι Sharples και Milham (1990) σημειώνουν ότι « το να είσαι ανταγωνιστικός είναι η ικανότητα του να διαθέτεις αγαθά και υπηρεσίες στο χρόνο, τον τόπο και τη μορφή που αναζητούνται από τους αγοραστές σε τιμές τόσο καλές ή καλύτερες από άλλους πιθανούς προμηθευτές, εξασφαλίζοντας ικανοποιητικό επίπεδο απόδοσης των χρησιμοποιούμενων πόρων» (Abbott, Bredahl, 1992).

Ο Porter (1998) αναλύοντας τη σημασία των συνεργασιών (clusters) αναφέρει ότι «ο σύγχρονος ανταγωνισμός εξαρτάται από την παραγωγικότητα και όχι από την πρόσβαση στις εισροές ή την κλίμακα δραστηριοποίησης της κάθε επιχείρησης». Υποστηρίζει ότι σημασία έχει το πώς λειτουργεί μια επιχείρηση και όχι το πού, προσθέτοντας με αυτόν τον τρόπο στοιχεία της οργάνωσης των επιχειρήσεων στην ανάλυση της μακροχρόνιας πορείας της ανταγωνιστικότητάς της και κατ' επέκταση της ανταγωνιστικότητας ενός παραγωγικού κλάδου.

Ανταγωνιστικός είναι ο κλάδος που έχει την ικανότητα μιας διαρκούς και επιτυχούς παρουσίας και διατήρησης της θέσης του στην εσωτερική αλλά και στην εξωτερική αγορά. Το συγκριτικό πλεονέκτημα ενός κλάδου κατέχει πάντα σημαίνουσα θέση στην προσέγγιση της ανταγωνιστικότητας (Porter, 1990), ενώ υπογραμμίζεται η σημασία της συνολικής παραγωγικότητας των επιχειρήσεων του κλάδου (Gopinath et al, 1997), ιδιαίτερα ως προς το

κόστος εργασίας, το οποίο θεωρείται βασικός δείκτης της εθνικής παραγωγικότητας (Abbott, Bredahl, 1992).

Λόγω του ότι η διεθνής ανταγωνιστικότητα είναι μια δυναμική και ευμετάβλητη έννοια (Traill, da Silva, 1996), αναλύεται η σημασία της μακροχρόνιας ανταγωνιστικότητας, καθώς και η δυναμική του συγκριτικού πλεονεκτήματος. Υπάρχει ενδιαφέρον για τη μακροχρόνια διατήρησή τους σε ικανοποιητικό επίπεδο και τονίζονται οι ανάγκες και οι υποχρεώσεις που προκύπτουν για τεχνολογικές αλλαγές και βελτιώσεις μέσα από την εφαρμογή επενδυτικών στρατηγικών (Abbott, Bredahl, 1992).

Ο Fagerberg (1988) σημειώνει ότι «οι συντελεστές που σχετίζονται με την τεχνολογία και την παραγωγική δυναμικότητα είναι πολύ σημαντικοί για τη μεσο-μακροχρόνια εξέλιξη των διαφορών των μεριδίων στις αγορές μεταξύ των χωρών αλλά και του ΑΕΠ, ενώ η ανταγωνιστικότητα κόστους παίζει ένα πιο περιορισμένο ρόλο από ότι συνήθως πιστεύουμε». Προτείνει ένα πρότυπο διεθνούς ανταγωνιστικότητας που συνδέει την ανάπτυξη των μεριδίων των αγορών με τρία είδη συντελεστών: την ικανότητα ως προς την ανταγωνιστικότητα τεχνολογίας, ως προς την ανταγωνιστικότητα τιμής και ως προς τη δυνατότητα διάθεσης των προϊόντων, δηλαδή αποτελεσματικής πρόσβασης στις αγορές.

Η νέα θεωρία του «στρατηγικού» εμπορίου έδειξε ότι οι λεπτομέρειες της διάρθρωσης των κλάδων της οικονομίας βοηθούν στην επίτευξη της μέγιστης αποτελεσματικότητας των επενδυτικών σχεδίων και πολιτικών. Υπογραμμίζεται ο ρόλος του κράτους και των κυβερνήσεων οι οποίες θα πρέπει να εξασφαλίσουν ένα ανταγωνιστικό οικονομικό περιβάλλον. Θα πρέπει να παρέχουν τα δημόσια αγαθά και τις υποδομές που ο ιδιωτικός τομέας δεν προσφέρει και να κάνουν όλες τις αναγκαίες παρεμβάσεις ως προς την εξασφάλιση της υγείας και ασφάλειας της κοινωνίας και του περιβάλλοντος (Abbott, Bredahl, 1992; Porter, 1990).

Εάν εξετάσουμε την ανταγωνιστικότητα από τη μεριά των επιχειρήσεων, αυτή ορίζεται ως «η ικανότητα της επικερδούς δημιουργίας και διάθεσης αξιών σε τιμές ίσες ή χαμηλότερες από αυτές που προσφέρονται από άλλους πωλητές σε μια συγκεκριμένη αγορά», δια μέσου του ανταγωνιστικού κόστους και της διαφοροποίησης του προϊόντος (Harisson and Kennedy, 1997). Το European Management Forum (1984) ορίζει την ανταγωνιστικότητα σαν την άμεση και μελλοντική ικανότητα ή/και ευκαιρία για τους επιχειρηματίες να σχεδιάζουν, να παράγουν και να εμπορεύονται προϊόντα σε παγκόσμιο επίπεδο, των οποίων η τιμή και οι λοιπές ιδιότητες σχηματίζουν ένα περισσότερο ελκυστικό σύνολο από αυτό των ξένων και ντόπιων ανταγωνιστών (Buckley et al, 1988). Σε διεθνές επίπεδο, η ανταγωνιστικότητα μετρά

πότε ένα προϊόν μπορεί να ανταγωνιστεί με ένα αντίστοιχο αγαθό στη διεθνή αγορά, λαμβάνοντας υπόψη το κόστος παραγωγής (Mubarik, 2001). Εάν ένα προϊόν είναι ανταγωνιστικό μπορεί να συνυπάρχει με τις εισαγωγές στο εσωτερικό μιας χώρας ή/και να εξαχθεί. Αντίθετα, εάν δεν είναι ανταγωνιστικό, το προϊόν χρειάζεται να προστατευθεί από τις εισαγωγές, ενώ οι εξαγωγές του είναι συνήθως ελάχιστες ή μπορεί να επιδοτούνται ούτως ώστε να βελτιώνεται η ανταγωνιστικότητα ως προς την τιμή του.

Η σχολή του στρατηγικού μάνατζμεντ ορίζει την ανταγωνιστικότητα ως την ικανότητα επικερδούς δημιουργίας και διάθεσης αξιών. Θεωρεί ότι οι πέντε κύριες παράμετροι της ανταγωνιστικότητας είναι η τεχνολογία, τα χαρακτηριστικά των εισροών, οι οικονομίες κατά την παραγωγική διαδικασία, η διαφοροποίηση του προϊόντος και εξωτερικοί παράγοντες. Οι παράμετροι αυτές θα επηρεάσουν το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της επιχείρησης και θα μπορούσαν να χωριστούν σε δύο κύριες κατηγορίες: αυτές που επιδρούν στο κόστος παραγωγής και αυτές που επιδρούν στην ποιότητα ή στην αντίληψη της ποιότητας τόσο του προϊόντος, όσο και του τρόπου οργάνωσης της επιχείρησης (Harisson and Kennedy, 1997). Καθώς οι επιχειρήσεις αποκτούν πλεονέκτημα σε αυτές τις παραμέτρους αυξάνεται το μερίδιο της αγοράς που κατέχουν όπως και τα κέρδη τους, εργαλεία τα οποία χρησιμοποιούνται ως μέτρο σύγκρισης της ανταγωνιστικότητάς τους.

Εντούτοις, η χρησιμοποίηση του μεριδίου των αγορών ως δείκτη της ανταγωνιστικότητας εμπεριέχει ορισμένους κινδύνους:

1. Σε μακροοικονομικό επίπεδο, το μερίδιο της εξαγωγικής αγοράς των χωρών μετράται με βάση όλες τις παραγωγικές ομάδες, σύμφωνα με την υπόθεση ότι το συνολικό μέγεθος των εξαγωγών μας δείχνει την ανταγωνιστική επίδοσή τους. Όμως, αυτή η προσέγγιση δεν μας ενημερώνει ως προς τους επιμέρους παραγωγικούς κλάδους. Μια καλύτερη προσέγγιση της ανταγωνιστικότητας επιτυγχάνεται με την εξέταση των μεριδίων των εξαγωγικών αγορών κατά παραγωγικούς κλάδους.
2. Η εκτίμηση των μεριδίων των εξαγωγικών αγορών δεν δίνει την εικόνα της ανταγωνιστικότητας των παραγωγικών κλάδων και των επιχειρήσεων στην εσωτερική αγορά. Αυτό μπορεί να αντιμετωπιστεί με την ανάλυση του εμπορικού ισοζυγίου.
3. Το μερίδιο στις εξαγωγικές αγορές είναι συχνά μέτρο εκτίμησης της ανταγωνιστικότητας σε επίπεδο επιχείρησης, χωρίς όμως να λαμβάνει υπόψη του τον τρόπο με τον οποίο επιτυγχάνεται. Εάν αυτό το μερίδιο αγοράς διατηρείται χάρη σε δραστική μείωση της τιμής, αυτό θα έχει ένα αντίθετο αποτέλεσμα ως προς την κερδοφορία και πιθανότατα τη μακροχρόνια επίδοση της εταιρείας.

4. Τέλος, το μέτρο δεν εξυπηρετεί περιπτώσεις πολυδύναμων επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικές αγορές, όπως και περιπτώσεις πολυεθνικών επιχειρήσεων (Buckley et al, 1988).

Η «ανταγωνιστικότητα κόστους» είναι ένας συχνά χρησιμοποιούμενος δείκτης μέτρησης της ανταγωνιστικότητας σε επίπεδο παραγωγικού κλάδου και επιχειρήσεων. Η γενική παραδοχή πίσω από αυτό είναι ότι όσο πιο χαμηλό είναι το κόστος τόσο πιο ανταγωνιστική είναι η επιχείρηση ή ο παραγωγικός κλάδος. Εντούτοις, αν και το κόστος παραγωγής μας επιτρέπει να έχουμε κάποια ιδέα των συγκριτικών θέσεων των κλάδων μεταξύ των εθνών, αποτυγχάνει στο να λάβει υπόψη την επίδοσή τους. Οι επιχειρήσεις μπορεί να είναι ανταγωνιστικές ως προς το κόστος αλλά να χάνουν ως προς την οικονομική απόδοση λόγω της χαμηλής θέσης τους στην αγορά ή της κακής εικόνας του προϊόντος.

Το πιο διαδεδομένο μέτρο της ανταγωνιστικότητας είναι η «ανταγωνιστικότητα τιμής». Είναι στενά συνδεδεμένη με την ανταγωνιστικότητα κόστους και παίζει ένα σημαντικό ρόλο στον προσδιορισμό της θέσης της παραγωγής στις αγορές. Όμως, αν και αποτελεί ένδειξη των δυνατοτήτων ενός παραγωγικού κλάδου ή προϊόντος ως προς την ανταγωνιστικότητα, δεν διαφωτίζει ως προς τη δυνατότητα των επιδόσεων των επιχειρήσεων ή του κλάδου. Μια επιχείρηση μπορεί να είναι ανταγωνιστική ως προς την τιμή, αλλά λόγω χαμηλής ποιότητας και κακού μάρκετινγκ να μην μπορεί να μετατρέψει αυτή τη δυνατότητα σε πωλήσεις και κέρδη.

Ένας άλλος δείκτης ανταγωνιστικότητας είναι η «ανταγωνιστικότητα ποιότητας». Το να ανταγωνίζεται κανείς με βάση την τιμή δεν είναι απαραίτητα η καλύτερη μορφή ανταγωνισμού. Όταν η ποιότητα αποτελεί κύριο στοιχείο του ανταγωνισμού, όπως στην περίπτωση πολλών μεσογειακών αγροτικών προϊόντων και τροφίμων, το να παράγει σε χαμηλές τιμές είναι μια ανεπιτυχής στρατηγική. Οι τιμές μπορεί να λειτουργήσουν σαν δείκτης της ποιότητας και κατά συνέπεια χαμηλές τιμές μπορεί να υπονοούν χαμηλή ποιότητα και έτσι να περιορίσουν τις πωλήσεις.

Η ανάλυση της ανταγωνιστικότητας με βάση μεμονωμένους δείκτες, όπως το κόστος, η τιμή ή η ποιότητα, δεν αποτελεί ικανοποιητικό εργαλείο για την πρόβλεψη των αποτελεσμάτων της εμπορικής πολιτικής, είτε αυτό αφορά το κράτος, είτε έναν παραγωγικό κλάδο ή μια επιχείρηση, πολύ δε μάλλον την αναπτυξιακή τους διαδικασία. Χρειαζόμαστε μια πολύπλευρη προσέγγιση, η οποία θα περιλαμβάνει διάφορα εργαλεία όπως την ανάλυση της ανάπτυξης ανά προϊόν, την ανταγωνιστικότητα τιμής, το εμπορικό ισοζύγιο, καθώς επίσης και τα μερίδια των εξαγωγικών αγορών. Έτσι θα έχουμε μια ολοκληρωμένη εικόνα

τόσο της δυναμικής της ανάπτυξης, όσο και της ανταγωνιστικότητας στην εσωτερική και διεθνή αγορά.

Σχετικά με το γεωργικό τομέα τέτοια εργαλεία είναι η ανάπτυξη της παραγωγής, η παραγωγικότητα και η διεθνής ανταγωνιστικότητα, τα οποία είναι το ίδιο σημαντικά είτε τα αναλύσουμε μεμονωμένα είτε σε συνδυασμό μεταξύ τους (Mubarik, 2004). Εντούτοις, λόγω της δυσκολίας μέτρησής τους, εκείνο το οποίο συνήθως χρησιμοποιείται είναι η διεθνής ανταγωνιστικότητα. Εκφράζεται μέσα από την ικανότητα μιας χώρας να προτείνει προϊόντα σε συμφέρουσες τιμές, καλύτερης ποιότητας και διαφοροποιημένα. Επίσης, η ανταγωνιστικότητα επηρεάζεται και από την ικανότητα της χώρας να διαθέτει προϊόντα στους εισαγωγείς, τα οποία δεν μπορούν να παραχθούν στις χώρες τους κατά τη διάρκεια μιας εποχής ή όλο το χρόνο. Η ανταγωνιστικότητα μιας εξαγωγικής χώρας μετράται συνήθως με βάση δύο κριτήρια: την ανταγωνιστικότητα τιμής και την ανταγωνιστικότητα επίδοσης, στην οποία εμπεριέχεται και η ανταγωνιστικότητα ποιότητας (Lipchitz, 2006).

Η προσέγγιση της ανταγωνιστικότητας των γεωργικών προϊόντων και τροφίμων στην εσωτερική και διεθνή αγορά, που ακολουθεί, βασίζεται στα στοιχεία του εμπορικού ισοζυγίου της χώρας. Αναλύεται η διεθνής ανταγωνιστικότητα των προϊόντων. Ακολουθώντας την υπόθεση ότι για να έχουμε μια εκτίμηση της ανταγωνιστικότητας στο διεθνές εμπόριο η εσωτερική αγορά των προϊόντων πρέπει κατ' αρχάς να είναι ανταγωνιστική (Mubarik, 2004), αρχίζουμε την ανάλυσή μας με το εμπορικό ισοζύγιο. Ακολουθώντας την εξέλιξη της συμμετοχής των κύριων κατηγοριών των προϊόντων στη διαμόρφωση τόσο των εισαγωγών όσο και των εξαγωγών της χώρας. Τέλος, εξετάζουμε την εξέλιξη των τιμών των περισσότερο σημαντικών προϊόντων ως προς τις εισαγωγές και ως προς τις εξαγωγές.

Η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών γεωργικών προϊόντων και τροφίμων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο

Ο Πίνακας 1 μας δείχνει την εξέλιξη του εμπορικού ισοζυγίου των γεωργικών προϊόντων και τροφίμων της Ελλάδας σε σταθερό νόμισμα, δηλαδή το ευρώ (€). Από την ανάλυση του πίνακα αυτού προκύπτει ότι κατά την περίοδο 1981 – 2006 το εμπορικό ισοζύγιο της χώρας κατέγραψε σημαντική επιδείνωση, ακόμα και το ισοζύγιο των γεωργικών προϊόντων και τροφίμων, το οποίο από θετικό έγινε αρνητικό. Αναλυτικότερα, μεταξύ 1981 και 2006 το συνολικό εμπορικό ισοζύγιο πέρασε από τα -750 εκατ. € στα -33.565 εκατ. €,

που δείχνει ότι το έλλειμμα πολλαπλασιάστηκε κατά 45 σχεδόν φορές, ενώ αυτό των γεωργικών προϊόντων και τροφίμων από πλεονασματικό το 1981 (36,6 εκατ. €) έγινε ελλειμματικό (-2.182 εκατ. €) το 2006, καταγράφοντας μια ακόμα πιο εντυπωσιακή επιδείνωση, δηλαδή κατά 60 σχεδόν φορές.

Με βάση την εξέλιξη του εμπορικού ισοζυγίου τα προϊόντα μπορούν να χωριστούν σε τέσσερις ομάδες:

1. Τα παραδοσιακά μεσογειακά προϊόντα, των οποίων το εμπορικό ισοζύγιο ήταν και παραμένει πλεονασματικό, όπως τα Φρούτα και λαχανικά, ο Καπνός και τα Έλαια και λίπη (των οποίων βασικό συντελεστή αποτελεί το ελαιόλαδο). Εντούτοις, ως προς τον Καπνό και την κατηγορία Φυτικές υφαντικές ίνες πρέπει να σημειώσουμε ότι αποτελούσαν προϊόντα επιδοτούμενα από την ΕΟΚ, ενώ ένα μεγάλο μέρος των εξαγωγών απευθύνεται στις αγορές Τρίτων Χωρών.

Πίνακας 1. Το εμπορικό ισοζύγιο των γεωργικών προϊόντων και τροφίμων της Ελλάδας (000 €)

ΠΡΟΙΟΝΤΑ	1981	1986	1991	1996	2001	2006
Ζώντα ζώα	-1.431	-11.501	-44.112	-48.866	-77.338	-83.107
Κρέατα	-43.132	-231.034	-338.967	-564.631	-682.048	-1.088.407
Γάλα και αυγά	-33.081	-143.231	-219.395	-302.539	-386.709	-452.398
Ψάρια	-9.285	-24.654	-38.539	-54.770	-44.241	37.544
Δημητριακά	9.614	-4.713	83.824	-109.165	-183.172	-278.894
Φρούτα και λαχανικά	100.864	311.903	499.883	565.012	784.889	548.571
Ζάχαρη και μέλι	-11.226	1.596	2.066	-38.577	-15.947	-50.845
Καφές, κακάο, τσάι, μπαχαρικά κλπ	-14.252	-58.700	-68.631	-156.408	-149.488	-265.659
Ζωοτροφές	369	-4.998	-49.814	-109.702	-190.345	-254.370
Τρόφιμα	-2.217	-12.734	-62.225	-139.302	-118.618	-191.365
Ποτά	3.367	8.261	-65.350	-43.595	-198.882	-274.088
Καπνός	24.269	67.806	134.770	192.238	144.091	62.295
Δέρματα	5.535	-5.825	-7.918	-18.465	-26.019	-66.296
Ελαιούχοι σπόροι	-417	-3.548	-50.274	-105.878	-111.020	-75.215
Ευλεία-φελλός	-16.075	-60.296	-122.720	-140.678	-197.825	-279.727
Φυτικές υφαντικές ίνες	-10.209	-53.538	42.051	323.795	287.883	320.378
Γεωργικές πρώτες ύλες	-6.089	-4.619	-29.966	-53.734	-58.741	-93.469
Έλαια και λίπη	1.810	78.718	17.529	428.681	199.525	314.893
Άμυλα σιταριού και καλαμποκιού	42.304	79.284	-801	39	-2.269	-2.959

Σύνολο γεωργικών προϊόντων και τροφίμων	36.654	-82.151	-328.452	-384.166	-1.032.704	-2.182.225
ΣΥΝΟΛΟ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ	-750.803	-2.325.177	-6.871.771	-11.246.756	-20.163.924	-33.564.956

ΠΗΓΗ: Ίδια επεξεργασία

2. Τα προϊόντα των οποίων το εμπορικό έλλειμμα υπερ-εικοσαπλασιάστηκε. Πρόκειται κύρια για αγαθά που αφορούν την ικανοποίηση της εθνικής ζήτησης για κτηνοτροφικά προϊόντα, για Δημητριακά, Ποτά, αλλά και για Ελαιούχους σπόρους. Ως προς τα προϊόντα κτηνοτροφίας το αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο σχετίζεται τόσο με προϊόντα πρώτες ύλες για την κτηνοτροφική παραγωγή της χώρας, όπως Ζώντα ζώα και Ζωοτροφές όσο και με την κατανάλωση των ανθρώπων και τη ζήτηση των γεωργικών βιομηχανιών. Η αλλαγή του καταναλωτικού προτύπου των Ελλήνων και η αύξηση της ζήτησης, μετά την ένταξη στην ΕΟΚ, είχαν σαν αποτέλεσμα η ζήτηση να ξεπεράσει την παραγωγική δυναμικότητα ορισμένων τομέων. Έτσι, οι τοπικοί προμηθευτές έχασαν τα μερίδια της αγοράς προς όφελος των εισαγωγών (Fagerberg, 1988).
3. Τα προϊόντα των οποίων το εμπορικό ισοζύγιο επιδεινώθηκε, αλλά με πιο χαμηλούς ρυθμούς, όπως οι κατηγορίες Ζάχαρη και μέλι, Καφές κτλ, Ξυλεία – φελλός, Γεωργικές πρώτες ύλες, Άμυλα και Γάλα και αυγά.
4. Τέλος, η μοναδική κατηγορία που μετέτρεψε το ισοζύγιό της από αρνητικό σε θετικό είναι τα Ψάρια. Μετά το 2000 η κατηγορία αυτή παρουσιάζει θετικό εμπορικό ισοζύγιο και εξελίσσεται σε στρατηγικής σημασίας για την ελληνική οικονομία.

Πίνακας 2. Η διάρθρωση εισαγωγών - εξαγωγών

ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ		ΕΞΑΓΩΓΕΣ	
	1981	2006	1981	2006
Ζώντα ζώα	0,91	1,46	0,22	0,10
Κρέατα	19,80	18,85	0,16	0,84
Γάλα και αυγά	15,53	11,17	0,42	5,62
Ψάρια	5,52	6,50	1,11	11,27
Δημητριακά	5,78	8,57	8,70	6,12
Φρούτα και λαχανικά	1,54	10,92	40,64	31,86
Ζάχαρη και μέλι	5,69	2,40	0,50	2,45
Καφές, κακάο, τσάι, μπαχαρικά κλπ	7,09	4,83	0,52	0,56
Ζωοτροφές	3,65	4,82	3,27	0,84

Τρόφιμα	1,88	4,70	0,75	2,33
Ποτά	1,21	6,88	2,35	3,58
Καπνός	2,14	5,23	11,30	9,92
Δέρματα	1,60	1,59	3,53	0,75
Ελαιούχοι σπόροι	0,37	2,20	0,16	1,47
Ξυλεία-φελλός	7,39	4,87	0,07	0,25
Φυτικές υφαντικές ίνες	6,57	0,20	1,65	8,85
Γεωργικές πρώτες ύλες	9,04	1,83	5,38	0,40
Έλαια και λίπη	1,63	2,79	2,11	12,78
Άμυλα σιταριού και καλαμποκιού	0,78	0,05	17,16	0,00
ΣΥΝΟΛΟ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ	100	100	100	100

ΠΗΓΗ: Ίδια επεξεργασία

Ο Πίνακας 2 μας δείχνει ότι μεταξύ 1981 και 2006 η διάρθρωση των εισαγωγών και εξαγωγών παρουσιάζει μερικές αξιοσημείωτες μεταβολές. Οι μεγαλύτερες δαπάνες για εισαγωγές αντιστοιχούν πάντα στις κατηγορίες Κρέατα, και Γάλα και αυγά, ενώ αύξηση παρουσιάζει το ποσοστό στα Φρούτα και λαχανικά και τα Ποτά, αύξηση που οφείλεται στην αλλαγή του καταναλωτικού προτύπου των Ελλήνων. Σε ό,τι αφορά τις εξαγωγές, τα Φρούτα και λαχανικά και ο Καπνός, αν και έχασαν μέρος του ποσοστού τους, συνεχίζουν να αποτελούν βασικά εξαγωγικά προϊόντα της χώρας, με βασικότερο τα πρώτα. Επιπλέον, πολύ σημαντική αύξηση παρουσιάζει το ποσοστό των κατηγοριών Έλαια και λίπη και τα Ψάρια, τα οποία έρχονται για το 2006 στη δεύτερη και τρίτη θέση αντίστοιχα των εξαγωγών της χώρας.

Πίνακας 3. Οι τιμές εισαγωγής ορισμένων προϊόντων (€)

ΠΡΟΪΟΝΤΑ	1981	1986	1991	1996	2001	2006
Κρέατα βοοειδών νωπά	0,48	1,03	2,04	2,56	1,34	3,31
Κρέατα νωπά	0,64	1,85	1,23	1,77	0,85	2,08
Γάλα, κρέμα	0,17	0,46	0,91	1,09	1,12	1,15
Τυρί	0,43	1,31	2,49	3,31	1,49	3,34
Ψάρια , νωπά και κατεψυγμένα	0,29	0,57	1,29	1,96	2,56	3,54
Σιτάρι , ανάλεστο	0,08	0,09	0,14	0,16	0,14	0,15
Καλαμπόκι, ανάλεστο	0,04	0,13	0,20	0,22	0,18	0,19
Λαχανικά, νωπά, κατεψυγμένα	0,10	0,25	0,26	0,40	0,50	0,56

Λαχανικά παρασκευασμένα ή διατηρημένα	0,20	0,45	0,48	0,68	0,44	0,96
Φρούτα νωπά ή αποξηραμένα	0,19	0,45	0,52	0,82	0,91	1,06
Φρούτα παρασκευασμένα ή διατηρημένα	0,14	0,45	0,91	1,07	1,14	1,19
Ζάχαρη, μελάσσα και μέλι	0,10	0,45	0,64	0,34	0,36	0,55
Ποτά , αλκοολούχα	0,27	0,74	1,36	2,30	1,89	2,84
Καπνός, μη βιομηχανοποιημένος	1,00	2,06	2,34	3,71	4,39	3,23
Βαμβάκι	0,35	0,65	1,06	1,83	1,74	1,08
Έλαια και λίπη, φυτικά, σταθερά, "μαλακά", ακατέργαστα	0,15	0,23	0,89	0,56	0,61	0,67

ΠΗΓΗ: Ίδια επεξεργασία

Οι Πίνακες 3 και 4 μας δείχνουν την εξέλιξη της τιμής/κιλό των εισαγωγών και των εξαγωγών αντίστοιχα ορισμένων βασικών γεωργικών προϊόντων της χώρας σε ευρώ.

Η ανάλυση του Πίνακα 3 σε συνδυασμό με τα στοιχεία του Πίνακα 2 ως προς τα μερίδια των εισαγωγών των προϊόντων μας δείχνει ότι η ανταγωνιστικότητα τιμής είχε οριακή επίπτωση στη διαμόρφωση των μεριδίων τους. Προϊόντα των οποίων μεταξύ 1981 και 2006 η τιμή υπερ-τριπλασιάστηκε διατήρησαν το σημαντικό ποσοστό τους, όπως τα Κρέατα, η κατηγορία Γάλα και τα Ψάρια ή το αύξησαν σημαντικά, όπως τα Ποτά και ο Καπνός. Η σημαντική αύξηση του ποσοστού των Φρούτων και λαχανικών μόνο θα πρέπει να θεωρηθεί ότι οφείλεται και στην ανταγωνιστικότητα τιμής, διότι αυτή είχε μείνει σχεδόν σταθερή.

Πίνακας 4. Οι τιμές εξαγωγής ορισμένων προϊόντων (€)

ΠΡΟΪΟΝΤΑ	1981	1986	1991	1996	2001	2006
Κρέατα βοοειδών νωπά	0,15	0,40	1,47	2,24	2,80	4,21
Κρέατα νωπά	1,48	0,79	1,09	1,51	0,96	0,90
Γάλα, κρέμα	0,18	0,59	1,16	1,89	0,10	1,82
Τυρί	0,59	1,28	2,59	3,53	3,23	4,68
Ψάρια , νωπά και κατεψυγμένα	0,46	1,58	4,18	5,22	3,50	4,26
Σιτάρι , ανάλεστο	0,03	0,09	0,15	0,17	0,18	0,18
Καλαμπόκι,	0,07	0,09	0,13	0,15	0,19	0,30

ανάλεστο						
Λαχανικά, νωπά, κατεψυγμένα	0,08	0,23	0,36	0,79	1,15	1,21
Λαχανικά παρασκευασμένα ή διατηρημένα	0,14	0,32	0,66	0,84	1,01	1,11
Φρούτα νωπά ή αποξηραμένα	0,12	0,19	0,33	0,41	0,50	0,62
Φρούτα παρασκευασμένα ή διατηρημένα	0,09	0,24	0,43	0,57	0,56	0,76
Ζάχαρη, μελάσσα και μέλι	0,30	0,04	0,18	0,39	0,19	0,30
Ποτά , αλκοολούχα	0,19	0,24	0,55	1,04	0,92	1,37
Καπνός, μη βιομηχανοποιημένος	0,50	0,99	1,53	1,91	3,13	2,79
Βαμβάκι	0,22	0,32	0,74	1,11	0,85	0,94
Έλαια και λίπη, φυτικά, σταθερά, "μαλακά", ακατέργαστα	0,17	0,52	1,18	2,83	1,64	2,88

ΠΗΓΗ: Ίδια επεξεργασία

Αντίστοιχα, η ανάλυση του Πίνακα 4 σε συνδυασμό με τα στοιχεία του Πίνακα 2 ως προς τα μερίδια των εξαγωγών των προϊόντων μας δείχνει ότι η ανταγωνιστικότητα τιμής είχε περιορισμένη επίπτωση στη διαμόρφωση των μεριδίων τους. Κατά την περίοδο από το 1981 μέχρι το 2006, προϊόντα των οποίων η τιμή υπερ-πενταπλασιάστηκε, διατήρησαν το ποσοστό τους, όπως η κατηγορία Γάλα και η κατηγορία Ποτά ή τα αύξησαν, όπως τα Ψάρια και ο Καπνός. Η κατηγορία Έλαια και Λίπη παρουσιάζει σημαντική άνοδο, αν και η τιμή των προϊόντων τριπλασιάστηκε, πρόοδος η οποία οφείλεται στην ανταγωνιστικότητα ποιότητας του ελαιολάδου. Αντιθέτως, η σχετική στασιμότητα της τιμής των φρούτων δεν συνέβαλε στη διατήρηση του μεριδίου των εξαγωγών της κατηγορίας Φρούτα και Λαχανικά. Σημείωσαν μείωση κατά 21%. Η στασιμότητα των τιμών των προϊόντων με την ταυτόχρονη μείωση του ποσοστού των εξαγωγών οφείλεται στην κακή οργάνωση του συστήματος πρόσβασης στις αγορές ((Fagerberg, 1988). Κατά τη δεκαετία του '80 και του '90 πολλοί μιλούσαν για ελληνο-ελληνικό πόλεμο ως προς τις τιμές των προϊόντων στις αγορές της Δυτικής Ευρώπης, γεγονός που φανερώνει την επιφανειακή και βραχυπρόθεσμης προοπτικής οργάνωση των εξαγωγών από τη μεριά των στελεχών των εξαγωγικών επιχειρήσεων (Buckley et al, 1988).

Συμπεράσματα

Το εμπορικό ισοζύγιο των γεωργικών προϊόντων και τροφίμων της Ελλάδας βαίνει επιδεινούμενο. Η τάση αυτή συνεχώς αυξάνεται, λόγω της μείωσης του ενεργού γεωργικού πληθυσμού και των διαρθρωτικών αδυναμιών της γεωργίας. Εντούτοις, η ανάλυση επιμέρους στοιχείων, όπως τα μερίδια των προϊόντων στη διαμόρφωση των εισαγωγών και των εξαγωγών, καθώς και των αντίστοιχων τιμών τους μας επιτρέπουν ορισμένες αισιόδοξες υποθέσεις, ως προς την ανταγωνιστικότητα των προϊόντων στο μέλλον.

Η ανταγωνιστικότητα τιμής δεν έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της ζήτησης τόσο της εσωτερικής όσο και της διεθνούς αγοράς, τουλάχιστον για την περίοδο μέχρι το 2006, δηλαδή πριν την οικονομική κρίση. Όμως, ως προς τις εξαγωγές, μπορούμε να υποθέσουμε ότι αυτή θα έχει οριακή επίπτωση, λόγω του ότι ήδη χώρες της Δυτικής Ευρώπης καταγράφουν σημεία ανάκαμψης.

Η γεωργική διαφορετικότητα και ποικιλομορφία της Ελλάδας, σε συνδυασμό με την ποιότητα των προϊόντων της επιτρέπουν να εμπλουτίσει τα στοιχεία της ανταγωνιστικότητάς της, μέσα από την ανταγωνιστικότητα ποιότητας, συμπεριλαμβανομένης της ποιότητας οργάνωσης του συστήματος μάρκετινγκ των προϊόντων, όπως και της ανταγωνιστικότητας κόστους.

Η πρόοδος και μακροχρόνια ανταγωνιστικότητά της γεωργίας δεν σχετίζεται τόσο με βραχυχρόνιες παραμέτρους, όπως οι τιμές ή το κόστος των εισροών, αλλά με την παραγωγικότητα και την οργάνωση σε επίπεδο γεωργικών εκμεταλλεύσεων και σε επίπεδο κράτους. Πέρα από την ποσότητα του προϊόντος, τον φυσικό πλούτο των περιοχών και τις τεχνολογίες μείωσης του κόστους, περισσότερο προσοχή πρέπει να δίνεται στην αύξηση της προστιθέμενης αξίας τους, στην ποιότητα, στις υπηρεσίες που προσφέρουν και σε άλλους «εκτός τιμής» παράγοντες (Abbott, Bredahl, 1992).

Λόγω της μεγάλης σημασίας του αγροτικού τομέα για την ελληνική οικονομία, η ανταγωνιστικότητα των γεωργικών προϊόντων και τροφίμων παραμένει ένα ανοικτό διακύβευμα για το παρόν και για το μέλλον και η μελέτη της σε όλες τις βασικές της παραμέτρους θα είναι πάντα επίκαιρη, είτε αφορά σε εξειδικευμένα προϊόντα, είτε σε γεωγραφικές αγορές.

Βιβλιογραφία

Abbott Ph. And Bredahl M. (1992) *Competitiveness: Definitions, Useful Concepts and issues.*

Infoagro.net.

- Buckley P., Pass C. and Prescott K. (1988) Measures of International Competitiveness: A Critical Survey. *Journal of Marketing Management* 4: 175-200
- Castorina D. and Monypenny R. (2007) *Comparative Advantage*. Townsville: James Cook University.
- Fagerberg J. (1988) International Competitiveness. *The Economic Journal* 98: 355-374
- Gopinath M., Arnade C., Shane M. and Roe T. (1997) Agricultural competitiveness: The case of the United States and major EU countries. *Agricultural Economics* 16: 99-109
- Harrison R. and Kennedy P. (1997) A neoclassical economic and strategic management approach to evaluating global agribusiness competitiveness. *Competitiveness Review* 7:14-25.
- Krugman P. (1993) What every student has to know about international trade. In Krugman P., *La mondialisation n'est pas coupable*. Paris : La Découverte/Poche 81 : 117-125. [In French]
- Krugman P. (1994) Competitiveness: a dangerous obsession. A false hypothesis. In Krugman P., *La mondialisation n'est pas coupable*. Paris : La Découverte/Poche 81 : 17-36. [In French]
- Lipchitz A. (2006) *La compétitivité agricole et agroalimentaire de l'UE, comparaison internationale*. Paris : Ministère de l'Économie.
- Maraveyas N. et Duquenne M.-N. (1994) L'agriculture grecque dans le processus d'intégration européenne. *Économie Rurale* 224 : 58-60
- Morgan K. (1997) The learning region: Institutions, innovation, and regional renewal. *Regional Studies* 31: 491-503.
- Morgan K. and Nauwelaers C. (1999) A regional perspective to innovation: From theory to strategy. In Morgan K., Nauwelaers C., (eds) *Regional innovation studies. The challenge for less-favored regions*. London: The Stationary Office and Regional Studies Association.
- Mouqué D. (ed) (1999) *The Social and economic situation and development of regions in the European Union*. Brussels: European Commission, Sixth Periodic Report. URL: eu.european.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/report_en.htm
- Mubarik A. (ed) (2004) *Report of the APO Study Meeting on Agricultural Diversification and International Competitiveness*. Tokyo: Asian Productivity Organization URL: www.apo-tokyo.org

- Porter M. (1990) The Competitive Advantage of Nations. *Harvard Business Review* March-April: 73-93.
- Porter M. (1990) Clusters and the New Economics of Competition. *Harvard Business Review* November-December : 77-90
- Trail B. and da Silva J.G. (1996) Measuring International Competitiveness: the Case of the European Food Industry. *International Business Review* 5: 151-166
- White Paper (1993) *Growth, Competitiveness, Employment: The Challenges and Ways Forward into the 21st Century*. Brussels: European Commission 93.